

ISSN: 2687-220X

NOVUS ORBIS

Journal of Politics and International Relations
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi

Araştırma Makaleleri
Research Articles

Türkiye's Desecuritisation of Energy Resources in The Eastern Mediterranean After Russia- Ukraine War

Rusya-Ukrayna Savaşı Sonrasında Türkiye'nin Doğu
Akdeniz'deki Enerji Kaynaklarını Güvenlikdışlaştırması

*Mehmet Ferhat FIRAT
Rahman DAG*

Ulusal Güvenlik Bağlamında Caydırıcılık Stratejisinin Dönüşümü: Dönemsel Bir Analiz

The Transformation of Deterrence Strategy in the
Context of National Security: A Periodic Analysis

Hasan GÜL

Soğuk Savaş Sonrası Dönemden Günümüze ABD'nin Asya Pasifik Stratejisi

The USA's Asian Pacific Strategy from the Post-Cold War
Period to the Present

Zeynel Abidin DURMUŞ

Kitap İncelemeleri
Book Reviews

Tatyana Yurevna Chesnokova Putin Rusya'ya Ne Bırakacak?: Rusya İçin Dört Senaryo

Muhammet NEGİZ

Francis Fukuyama Liberalism And Its Discontents

Nadejda CANALİ

Editörler Kurulu / Editorial Board

Baş Editör / Editor-in-Chief

- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Özgür Tüfekçi

Yönetici Editörler / Managing Editors

- Dr. Öğr. Üyesi / Assist. Prof. Hülya Kınık
- Dr. Öğr. Üyesi / Assist. Prof. Göktuğ Kırprızlı
- Arş. Gör. / Research Assist. Fevzi Kırbaşoğlu

Kitap İnceleme Editörleri / Book Review Editors

- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Bülent Şener (*Türkçe Kitap / Books in Turkish*)
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Murat Ülgül (*İngilizce Kitap / Books in English*)

Alan Editörleri / Section Editors

- Dr. Öğr. Ü. / Assist. Prof. Fatma Akkan Güngör
- Dr. Öğr. Ü. / Assist. Prof. Yılmaz Bayram
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Ayça Eminoğlu
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Vahit Güntay
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Erol Kalkan
- Professor İsmail Köse

Uluslararası Danışma Kurulu / International Advisory Board

- Dr. Shane Brennan – American University in Dubai, UAE
- Dr. Alessia Chiriatti – University for Foreigners of Perugia, Italy
- Professor Murat Çemrek – Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Rahman Dağ – Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Türkiye
- Dr. Federico Donelli – University of Genoa, Italy
- Professor Süleyman Erkan – Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye
- Professor Monique Sochaczewski Goldfeld – Escola de Comando e Estado-Maior do Exército, Brazil
- Dr. Ayla Göl – York St John University, UK
- Professor Emre İşeri – Yaşar Üniversitesi, Türkiye
- Professor Gökhan Koçer – Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye
- Dr. SungYong Lee – University of Otago, New Zeland
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Ali Onur Özçelik – Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Türkiye
- Professor Alp Özerdem – George Mason University, USA
- Dr. Öğr. Ü. / Assist. Prof. Kaan Renda – Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Paul Richardson – University of Birmingham, UK
- Professor Didem Ekinci Sarier – Çankaya Üniversitesi, Türkiye
- Doç. Dr. / Assoc. Prof. Hüsrev Tabak – Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Türkiye
- Professor Coşkun Topal – Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye

Novus Orbis

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi

Journal of Politics and International Relations

ISSN: 2687-220X

Cilt 5 | Sayı 2 | 2023
Volume 5 | Number 2 | 2023

İçindekiler / Table of Contents

Araştırma Makaleleri / Research Articles

148

Türkiye's Desecuritisation of Energy Resources in The Eastern Mediterranean After Russia-Ukraine War

Rusya-Ukrayna Savaşı Sonrasında Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Enerji Kaynaklarını Güvenlikdışılaştırması

Mehmet Ferhat FIRAT
Rahman DAG

172

Ulusal Güvenlik Bağlamında Caydırıcılık Stratejisinin Dönüşümü: Dönemsel Bir Analiz

The Transformation of Deterrence Strategy in the Context of National Security: A Periodic Analysis

Hasan GÜL

194

Soğuk Savaş Sonrası Dönemden Günümüze ABD'nin Asya Pasifik Stratejisi

The USA's Asian Pacific Strategy from the Post-Cold War Period to the Present

Zeynel Abidin DURMUŞ

Kitap İncelemesi / Book Review

222

Tatyana Yurevna Chesnokova Putin Rusya'ya Ne Bırakacak?: Rusya İçin Dört Senaryo

Muhammet NEGİZ

230

Francis Fukuyama Liberalism And Its Discontents

Nadejda CANALİ

NOVUS ORBIS
Journal of Politics and International Relations
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi
Volume 5 • Number 2 • 2023

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

ULUSAL GÜVENLİK BAĞLAMINDA
CAYDIRICILIK STRATEJİSİNİN DÖNÜŞÜMÜ:
DÖNEMSEL BİR ANALİZ

Hasan GÜL*

Makalenin Geliş Tarihi // Received: 19.09.2023

Düzeltilme Tarihi // Revised: 25.12.2023

Yayına Kabul Tarihi // Accepted: 30.12.2023

Öz

Caydırıcılık stratejisi Soğuk Savaş döneminin öne çıkan kavramları arasında yer almaktadır. Soğuk Savaş döneminde, caydırıcılık stratejisi ulusal güvenlik bağlamında uygulanan politikalar ile bir denge unsuru olmuştur. Temel olarak caydırıcılık stratejisinin Soğuk Savaş dönemi ve sonrası olmak üzere iki dönem üzerinden incelendiği görülmektedir. Soğuk Savaş döneminde, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin ulusal güvenliklerinin korunabilmesinde caydırıcılık stratejisinden oldukça faydalandıkları düşünülmektedir. Caydırıcılık stratejisinin iki kutuplu dünyanın lider ülkelerinin kendi ulusal güvenliklerini sağlamasındaki katkısının yanı sıra uluslararası güvenliğin sürdürülebilmesinde de olumlu yönde etkisi olmuştur. Öte yandan, Soğuk Savaş sonrası geleneksel güvenlik algısında yaşanan değişim ve dönüşümler, caydırıcılık stratejisinin işlevini ve uygulanabilirliğini etkilemiştir. Bu değişim ve dönüşümler, geleneksel güvenlik kaygıları dışında yeni gelişen sorun alanlarının oluşması neticesinde ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş döneminde caydırıcılık, devletlerarası ilişkilerde denge ve akılcı politikalar çerçevesinde şekillenen bir dış politika stratejisiyken, Soğuk Savaş

* Dr., Uzman, T.C. Cumhurbaşkanlığı, ORCID: 0000-0002-3932-9407, hasan.gul@windowslive.com. Bu makalede yer alan görüşler yazarın kişisel görüşleri olup, hiçbir şekilde mensup olduğu kurumu bağlamaz.

sonrası dönemde caydırıcılık devlet dışı aktör ve taraflarca da kullanılmaya başlanan bir araç haline gelmiştir. Zaman içerisinde karşılaşılan bu durum, ulusal güvenlikle birlikte uluslararası güvenlik için de bir tehdit unsuru haline dönüşmüştür. Dolayısıyla, caydırıcılık stratejisi Soğuk Savaş döneminde iki kutuplu dünyanın taraflarının ulusal güvenliklerini sağlarken olumlu bir rol üstlenmiş olsa da günümüzde bu durum tartışmalı bir hale gelmiştir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, ulusal güvenlik bağlamında caydırıcılık stratejisindeki dönüşüm sürecini, Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında inceleyerek bir sonuca varmaktır.

Anahtar Kelimeler: Ulusal Güvenlik, Caydırıcılık, Caydırıcılık Stratejisi, Soğuk Savaş, Nükleer Silahlar

The Transformation of Deterrence Strategy in the Context of National Security: A Periodic Analysis

Abstract

Deterrence strategy is one of the prominent concepts of the Cold War period. During the Cold War, the deterrence strategy became a balancing factor with the policies implemented in the context of national security. It is seen that the deterrence strategy has been examined over two periods, namely the Cold War period and the aftermath of the Cold War. During the Cold War, it is thought that the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics benefited greatly from the deterrence strategy in protecting their national security. In addition to the contribution of the deterrence strategy to the leading countries of the bipolar world in ensuring their national security, it also had a positive impact on the sustainability of international security. On the other hand, the changes and transformations experienced in the traditional security perception after the Cold War affected the function and applicability of the deterrence strategy. These changes and transformations have emerged as a result of the emergence of newly developing problem areas apart from traditional security concerns. After the Cold War period, while deterrence was a foreign policy strategy shaped within the framework of balance and rational policies in interstate relations, it has become a tool that has been used by non-state actors and parties. This situation, which has been encountered over time, has become an element of threat to national security as well as international security. Therefore, although the deterrence strategy played a positive role in ensuring the national security of the parties of the bipolar world during the Cold War, this situation has become

controversial today. In this direction, the study aims to discuss the transformation process in the deterrence strategy in the context of national security by examining the Cold War period and after and reach a conclusion.

Keywords: National Security, Deterrence, Deterrence Strategy, Cold War, Nuclear Weapons

Giriş

Caydırıcılık, nükleer silahların ortaya çıkmasıyla birlikte yeni bir tartışmaya konu olsa da bu strateji yüzyıllar boyunca silahlı saldırı gibi zorlayıcı faaliyetler aracılığıyla düşmanın caydırılması amacıyla kullanılmıştır (Tagarev, 2019, s. 5). Fikir olarak caydırıcılık, insanlığın toplum olarak bir arada yaşadığı döneme kadar uzanan eski bir kavramdır (Gray, 2003, s. 1). Tarihsel süreç irdelendiğinde, caydırıcılığın kavramsal ve pratik kullanımına ilişkin emsallerin bulunduğu görülmektedir. Bu bağlamda, askeri stratejist olan Sun Tzu, düşmanı tehdit ederek yönlendirmenin önemine vurgu yapmıştır. Benzer şekilde, Thucydides, Peloponez Savaşı adlı eserinde, eski Yunan şehir devletlerinin tehdit ve caydırıcılığı, iş birliği yaptığı müttefiklerine ve hasımlarına karşı stratejik bir yöntem olarak kullanımını anlatmaktadır (Mehmetçik, 2015, ss. 42-43). Modern zamanlara gelindiğinde ise caydırıcılık stratejisi Soğuk Savaş dönemi ve sonrası olmak üzere iki farklı uluslararası konjonktür üzerinden değerlendirilmektedir. Bu iki farklı dönemin kendine has siyasi şartları ve özellikleri bulunmaktadır. Bu farklılıklar, ulusal güvenliklerinin sürdürülebilmesi amacıyla Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin caydırıcılık stratejisinde etkili olmuştur. Soğuk Savaş döneminde caydırıcılık stratejisi bağlamındaki politikalar oldukça başarılı bir şekilde uygulanabilmiştir. Soğuk Savaş sırasında caydırıcılık teorisinin uygulanması, önde gelen iki nükleer güç olan SSCB ve ABD'nin nükleer kapasitelerine dayanan bir dengenin oluşmasına yol açmıştır. Bu denge, temel olarak tam ölçekli bir nükleer savaşta hem saldıran hem de savunan tarafın yok olacağı gerçeği üzerine şekillenmiştir (Tagarev, 2019:6).

Temel olarak caydırıcılık, nükleer silah geliştirilmesiyle ilgili araştırma yapmak üzere, 1942 yılında ABD, İngiltere ve Kanada tarafından başlatılan Manhattan Projesinde yer alan fizikçilerin atom silahını sivil halk ve sanayi merkezlerini hedef alan bir baskın ve terör silahı olarak tanımlamaları ile bu silahı ilk kullananın muhtemel savaşı kazanacağı fikrine

dayanmaktadır (Gündoğdu, 2016, s. 3). Bununla birlikte, 1948 yılından sonra bağımsız bir düşünce kuruluşuna dönüşen Project Research and Development (RAND), Soğuk Savaşın yarattığı sorunlara odaklanmış ve bu doğrultuda atom silahlarına dayalı caydırıcılık kavramının gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır (Long, 2008, s. 1). Brodie (1959, s. 173) caydırıcılığı, ABD'ye saldırmanın bedelinin, bu saldırıyı gerçekleştirecek olan devletin muhtemel kazancından daha fazlasını kaybedeceğinin hesaba katılmasının sağlanması olarak tanımlanmaktadır.

Soğuk Savaş dönemi sonrasında ise caydırıcılık stratejisi ve politikalarını etkileyen farklı ve yeni şartlar oluşmuştur. İki kutuplu dünya sisteminin sona ermesiyle birlikte ülkelerin ulusal güvenliği kapsamındaki tehdit unsurlarının çeşitliliğinde yeni bir döneme girilmiştir. Dolayısıyla caydırıcılık stratejisi bağlamında uygulanan politikaların yeni ve farklı sorun alanlarına karşı işlevi, etkisi ve etkinliği üzerine tartışmalar devam etmiştir.

Caydırıcılık stratejisinin devletlerin güvenlik tehditlerine karşı bir araç olarak kullanıldığı düşüncesi, Soğuk Savaş ve sonrasında şekil değiştirmiş ve dört temel dalga üzerinden, geleneksel ve geleneksel olmayan tehditler olarak ele alınmıştır. İlk üç caydırıcılık dalgası doğrudan geleneksel tehditlerle ilgili olarak sınıflandırılmıştır. Jervis'e (1979) göre caydırıcılık teorisindeki ilk dalga, II. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra, Bernard Brodie gibi yazarların atom bombasının icadının savaşın doğasını temelden değiştirdiği sonucuna varmasıyla başlamıştır. Bu dalgada, nükleer silahların yıkıcı etkileri nedeniyle caydırıcılığın önemi artmıştır (Putton, Meijnders ve Rood, 2015, s. 9). İkinci dalga, Soğuk Savaş döneminde cereyan etmiştir. Nükleer silah kullanımına dayanan caydırıcılığın stratejik boyutu, oyun teorisi ve diğer yöntemler kullanılarak daha da geliştirilmiştir (Putton vd., 2015, s. 9). Bu bağlamda, Thomas Schelling, savaş kavramını caydırıcılık ile ilişkilendirerek açıklamaya çalışan ilk kişiler arasında yer almıştır. Schelling'e göre savaş, muhaliflerin tehditler, vaatler ve eylemler yoluyla birbirlerinin beklenti ve niyetlerini etkilemeye çalıştıkları bir pazarlık süreci olarak sınıflandırılmaktadır (Schelling, 1966). Schelling (1966) böylece savaşı, caydırıcılık sanatı, zorlama ve korkutma olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla Schelling (1966), düşman topraklarının savaşarak işgal edilmesinden nükleer silahların varlığının ortaya koyduğu cezalandırıcı yönünün vurgulanmasının daha uygun olduğunu fikrini ileri sürmüştür.

Üçüncü dalga 1960'lerde ve 1970'lerde, o zamana kadar gelişen caydırıcılık teorisinin eleştirisi olarak ortaya çıkmıştır.

Bu dalgada caydırıcılık teorisinin ampirik olarak test edilmesi amacıyla sayısal veriler ve vaka çalışmaları kullanılmıştır. Ayrıca ikinci dalgada caydırıcılık kavramının ele alınış biçiminin fazla apolitik olduğu düşünülmüştür. Dolayısıyla, üçüncü dalga dönemindeki düşünürler, caydırıcılık kavramının siyasi ve jeopolitik bağlamda ele alınması gerektiği fikrini öne sürmüştür. Sonraki yıllarda, caydırıcılık düşüncesi başlangıçta olduğu gibi esas olarak devletler arasındaki geleneksel çatışmaya odaklanmaya devam etmiştir (Putton vd., 2015, s. 10).

Öte yandan, yavaş yavaş caydırıcılığın uygulanabilirliğine ilişkin yeni görüşler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu bağlamda, geleneksel olmayan tehditler caydırıcılığın odak noktası haline gelmiştir. Bu bağlamda, 1991'de Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve 2001'de gerçekleşen 11 Eylül saldırıları sonrasında yaşananlar dördüncü dalganın temelini oluşturmuştur. Bu dalgada caydırıcılık, önceki dalgalardan farklı olarak yalnızca nükleer silahlar ve konvansiyonel savaş başlıkları altında sınırlandırılmamaya, devlet dışı aktörler, asimetrik savaş da dahil olmak üzere terörizm, siber saldırılar gibi çok daha geniş bir tehdit yelpazesi içerisinde değerlendirilmeye başlanmıştır (Knopf, 2010, ss. 1-3).

Bu doğrultuda makalede, ilk olarak ulusal güvenlik olgusu kavramsal olarak incelenmiş ve ulusal güvenliğin caydırıcılık kavramı ile ilişkisi ortaya konmuştur. İkinci olarak, caydırıcılık tanımsal özellikleri, siyasi muhtevası ve stratejik unsurlarıyla beraber tartışılmıştır. Son olarak, caydırıcılığın dönüşümü, Soğuk Savaş dönemi ve sonrası olmak üzere tartışılarak bir sonuca varılmıştır.

1) Kavramsal Çerçeve

a) Ulusal Güvenlik

Ulusal güvenlik kavramı, II. Dünya Savaşı döneminde ABD'nin dünyanın geri kalanıyla ilişkisini açıklamak için kullanılan bir kavram olarak ABD'de ortaya çıkmıştır. Bu kavram, ABD'nin güvenlik sisteminin gelişimi neticesinde II. Dünya Savaşı döneminin temel kavramlarından olmuştur. Ulusal güvenlik kavramı, ABD'deki siyasi fikirler doğrultusunda ABD'nin iki Dünya Savaşı arasında yaşamış olduğu dış politika ve askeri stratejisindeki farklılaşmayı meşrulaştırmak amacıyla kullanılmıştır (Brauch, 2008, s. 4). Bu bağlamda, 18 Ekim 1948 tarihinde Başkan Truman döneminde ABD kongresinde Ulusal Güvenlik Yasası çıkartılmıştır. Bu tarih itibariyle ulusal güvenlik

kavramıyla birlikte ulusal güvenlik politikaları konuşulmaya ve belirlenmeye başlanmıştır (Birdişli, 2011, s. 151).

Ulusal güvenlik, güvenlik ve uluslararası güvenlik kavramları ile birlikte tartışılmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır. Söz konusu kavram, bireyden topluma, toplumdan devlete ve devletlerarası ilişkilerde belirleyici bir etken olmuştur. Baylis'e göre birçok yazar ulusal güvenliği tanımlamaya çalışırken, ulusal güvenliğin ölçeğinin ve kapsamının sınırlarının belirlenmesinde ortak bir görüş üzerinde uzlaşmaya varamamışlardır. Bu bağlamda, yazarlar değerlendirmelerinin merkezinde bireysel güvenliğin mi ulusal güvenliğin mi yoksa uluslararası güvenliğin mi olması gerektiği konusunda uzlaşmamıştır. Öte yandan, tarihsel olarak askerî açıdan tanımlanan ulusal güvenlik alan yazına hâkim olmuştur. Bu tanımlamaların odağında devletlerin kendilerine yönelik tehditlerle mücadele etmek için geliştirmeleri gereken askeri imkân ve kabiliyetler yer almaktadır (Baylis, 2008, s. 73).

Bununla birlikte, Valdes ise ulusal güvenlik tanımının tam anlamıyla askeri bir kavram olmadığını savunmaktadır ve bu kavramın siyasal bir sınıflandırma içerisinde yer alması gerektiğini vurgulamaktadır (Valdes, 1982, s. 11). Bu doğrultuda, ulusal güvenliğin tesis edilmesinin araçları arasında askeri imkân ve kabiliyetlerin yer alması, kavramın siyasal muhtevasının göz ardı edilmesine neden olmamalıdır. Sheehan'ın belirttiği üzere ulusal güvenlik, devlet düzenini korumak amacıyla alınan her türlü tedbiri kapsamaktadır. Bu bağlamda ulusal güvenlik, bir devletin siyasal bağımsızlığına ve özgürce karar alabilme yeteneğine, devletin silahlı kuvvetleri ve diplomasisi aracılığıyla sahip olması anlamına gelmektedir (Sheehan, 2005, s. 6). Dolayısıyla, ulusal güvenlik kavramının salt güvenlikçi bir bakış açısıyla ele alınması, kavramın başta siyasal yönü olmak üzere çok katmanlı ve boyutlu muhtevasının anlaşılmasını zorlaştırmaktadır.

Böylece ulusal güvenlik kavramının tarif edilmesinde geleneksel bakış açısının ötesinde değerlendirmelere ihtiyaç duyulduğu açık bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulusal güvenlik kavramının değişen ve dönüşen yeni güvenlik olayları ve olgularının teorik bir zeminde tartışılabilmesi ve anlamlandırılabilmesinde söz konusu kavramın kullanım amacına ve algılanışına göre değişen unsurlarının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Buzan'a (1991) göre ulusal güvenlik kavramı, ulusun tehdit altında olduğu ve korunması gerektiği algısını güçlendirmek amacıyla kullanılmaktadır. Ayrıca güvenlik kavramına ulusal sıfatının eklenmesinin iki temel nedeni bulunmaktadır. Ulusal güvenlik kavramı ilk olarak ulus ve

devlet arasındaki bağlantının öneminin ortaya konulması, ikinci olarak ise güvenliği tehdit altında olan ve korunması gerekenin ulus olduğu algısını güçlendirmek amacıyla kullanılmıştır (Buzan, 1991, s. 70).

Öte yandan, ulusal güvenlik kavramının belirli ayrıntılar ve şartlar belirtilmeden kullanıldığında tehlikeli bir hal alan belirsiz bir kavram olabileceği değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, güvenliğin kim için, hangi değerler için, ne kadar, hangi tehditlere karşı, hangi anlamda, ne pahasına ve hangi zamanda sahip olunması gerektiği ve bunun için gerekli politikaların belirlenip uygulanması konuları önem kazanmıştır (Baldwin, 1997, ss. 12-17). Bu bağlamda ulusal güvenlik Cizre tarafından aşağıdaki şekilde ele alınmıştır:

Öznel algılayışları, entelektüel bir birikimi, yaşama bakış felsefesini yansıtır. Kimin üstlendiğine bağlı olarak iktidar sahiplerini, dengesini, dağılımını, ideolojisini hem belirler hem de açığa vurur. Kimin oluşturduğuna ve formüle ettiğine bağlı olarak içeriği ve dolayısıyla hizmet ettiği amaçlar değişir (Cizre, 2006, s. 159).

Cizre'nin tarifinden yola çıkıldığında, ulusal güvenliğin tanımlanması ve sınırlarının belirlenmesinde belirleyici olan etkenin, tanımlamadaki algılanmış ve tanıma atfedilen şeyler olduğu görülmektedir. Cizre'nin yapmış olduğu tanımlamada ulusal güvenliğin siyasal muhtevastaki psikolojik ve sosyolojik unsurlarında göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Siyaset felsefesi açısından algılananın gerçek olduğu bir düzlemde ulusal güvenlik politikalarının şekillendiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Literatür taraması sonucu ulusal güvenlik kavramının, devletin çıkarlarının kollanması ve tehditlere karşı korunması olarak tarif edildiği gözlemlenmiştir. Ulusal güvenlik kavramına ilişkin yapılan tanımlamalarda ulusal çıkarlar, tehdit ve tehditlere karşı tedbir alma üç temel unsur olarak öne çıkmaktadır. Ulusal güvenlik aynı zamanda subjektif değerlendirme ve algılamalara da dayanan, siyasal özellikleri ağır basan bir kavramdır. Devletler tarafından korunması gereken şeylerin güvenliğinin ve iyi oluşunun tesis edilmesi, ulusal güvenliğin sağlanması ile doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, caydırıcılığın devletlerin güvenliğinin sağlanmasında kullanılan stratejik bir politika unsuru olduğu değerlendirilmektedir.

b) Caydırıcılık

Caydırıcılık kavramının tarihi insanların birbirleri ile çatışmaya başladığı ana kadar geriye götürebilir. Ancak bu kavramın entelektüel olarak altın çağı 1946'dan 1980'lerin sonlarına kadar süren Soğuk Savaş ikliminde yaşanmıştır (Driver, 2019, s. 12). Glenn Snyder (1961, s. 35) caydırıcılığı altın çağının yaşandığı döneme atıfla; basitçe düşmanın askeri bir eylemi veya taarruzunun kazanacaklarından daha fazlasını kaybetme ihtimalini göz önünde bulundurmasıyla ağır basan bir maliyet ve risk olasılığı neticesinde, askeri harekattan vazgeçilmesi olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda, caydırıcılık ile savunmanın birbirlerinden ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir. Caydırıcılık düşmanın “niyetleri” üzerine odaklanır ve bu doğrultuda çalışmaktadır. Askeri kuvvetlerin “caydırıcı değeri”, düşman askeri hamlelerinin olasılığını azaltmada etkili olmaktadır. Savunma ise düşmanın bize zarar verme veya bizi mahrum bırakma yeteneğinin azaltılması ile ilgilidir (Snyder, 1961, s. 3). Thomas Schelling ise Soğuk Savaş sırasında popüler hale gelen ve caydırıcılığı askeri bir strateji olarak tanımlayan klasik tanımlamasında caydırıcılığı, düşmanı bir şeye başlamaktan alıkoymayı amaçlayan bir tehdit varlığına dayanan askeri strateji olarak tarif etmektedir (Schelling, 1966).

Bunun yanı sıra caydırıcılık kavramı, sonuçlardan korkarak eylemden kaçınma anlamına da gelmektedir (Lowther, 2010; Djumala, Bainus, Setiabudi ve Djuyandi, 2023). Bu doğrultuda caydırıcılık, kabul edilemez bir karşı eylemin inandırıcı tehdit varlığından kaynaklanan zihinsel bir durumdur. Dolayısıyla, caydırıcılık temelde psikolojik bir etki elde etmekle ilgili bir kavramdır. Bununla birlikte, caydırıcılık imkân ve kabiliyetten meydana gelmektedir. Ayrıca, caydırıcılığın başarısı veya başarısızlığı, caydırıcının karşı tarafı, statükonun değiştirilmesinin muhtemel maliyetlere değmeyeceği fikrini kabul ettirmesi kabiliyetine dayanmaktadır (Lowther, 2010, s. 27).

Klasik caydırıcılık teorisinin temel paradigması, devletlerarasındaki ilişkilerin esas alınmasına dayanmaktadır. Bu paradigmaya göre devletlerin anarşik bir uluslararası sistemde faaliyet gösterdiği vurgulanmaktadır. Bu anarşik sistemde merkezi bir otoritenin yokluğu, uluslararası siyasetin çatışma doğasının da temel sebebi olarak kabul edilmektedir. Böylesine kaotik bir sistemde devletler, kendi ülkelerinin ulusal çıkarlarını muhafaza etmek amacıyla sahip oldukları gücü ve uluslararası sistemdeki konumlarını korumaya çalışmaktadır (Rajmil, 2015, s. 394). Bu bakış açısına göre caydırıcılık teorisi, belli bir noktaya kadar güvenliklerini temin etmeye çalışan rekabet halindeki iki devletin bir dereceye kadar rasyonel

hesaplamalara göre politika ve eylemlerini belirleyeceği varsayımına dayanmaktadır (Zagare, 1987, ss. 7-11).

Bununla birlikte, Morgan'a göre caydırıcılık teorisi ve stratejisinin birbirinden ayrılması gerekmektedir. Caydırıcılık stratejisi, bir devletin diğer bir devleti caydırmak için benimsediği belirli askeri imkân ve kabiliyetine, tehditlere ve bunları karşı devlete iletme yollarına atıfta bulunurken, caydırıcılık teorisi bu stratejinin dayanacağı temel ilkelerle ilgilidir (Morgan, 2003, s. 6). Dolayısıyla caydırıcılık, bir başka devletin tehdit edici davranışlardan vazgeçirilmesi amacıyla o devletin maliyet ve fayda algısını şekillendirmeyi amaçlayan ve farklı yollarla elde edilebilecek istenmeyen bir eylemi başlatmamayı kabul ettirme stratejidir (Foerster, 2012, s. 56, Rajmil, 2015, s. 400).

Alan yazını incelendiğinde, caydırıcılığın ani ve genel caydırıcılık olmak üzere ikiye ayrıldığı görülmektedir. İlk olarak Morgan ani (immediate) caydırıcılığı, en az bir tarafın bir saldırıyı ciddi olarak düşünmesi ve diğer tarafın bu saldırıyı önlemek için bir misilleme tehdidi oluşturması ile oluşan iki karşıt devlet arasındaki ilişki olarak tarif etmektedir (Morgan, 1977, s. 28). Bu nedenle, Lebow ve Stein ani caydırıcılığı, bir tarafın diğerini saldırganlıktan caydırmaya çalıştığı bir çatışma yönetimi stratejisi olarak tanımlamaktadır (Lebow ve Stein, 1987, ss. 5-71). İkinci olarak, Morgan genel caydırıcılığı; her iki karşıt tarafın birbirlerine herhangi bir saldırı düzenlemeye yakın olmasalar da bu karşıt tarafların ilişkilerini düzenlemek için silahlı kuvvetlerini hazır bulundurması olarak tanımlamaktadır (Morgan, 1977, s. 28).

Buna ek olarak, caydırıcılık stratejisi ikna ve cezalandırma yoluyla caydırıcılık olmak üzere iki tür ile ön plana çıkmaktadır. İkna yoluyla caydırıcılık stratejisi, bir rakip veya düşmanın olası bir kazanımın sonucunda ortaya çıkacak olan maliyetin göz önünde bulundurularak herhangi bir eylemden vazgeçirilmesine dayanmaktadır. İkna stratejileri ile caydırıcılık, bir eylemi gerçekleştirilemez veya başarılı olma ihtimalini düşük kılarak rakibin veya saldırgan tarafın caydırılmaya çalışmasıdır. Bu yolla, potansiyel bir saldırganın hedefine ulaşma konusundaki güveni kırılmış olur ve saldırgan olası eyleminden vazgeçmesi amacıyla ikna edilir (Mazarr, 2018, s. 2). Ceza yoluyla caydırıcılık stratejisinde ise rakip veya düşman tarafından istenmeyen bir eylemin gerçekleşmesi durumunda ciddi ekonomik yaptırımlar ve nükleer tırmanış gibi tehditlere maruz kalılabileceğini ifade edilmektedir. Ceza yoluyla caydırmanın odak noktası, herhangi bir saldırı durumunda söz konusu saldırıya karşı uygulanacak

yaptırımların maliyetini artıracak daha kapsamlı cezalandırıcı bir tehdide dayanmaktadır (Mazarr, 2018, s. 2).

Cezalandırma yoluyla caydırıcılığa; 1960 ile 1980'li yıllar arasında ABD ile SSCB arasında cereyan eden “Bize nükleer bir saldırı başlatma, yoksa büyük bir misilleme yaparız ve seni yok edecek bir cevap veririz” söylemleri veya 1998 yılında ABD'nin Irak'a yönelik “Birleşmiş Milletler denetimlerine müdahale etmeyin, aksi takdirde gerekirse güç kullanarak karşılık veririz” açıklamaları örnek olarak gösterilebilir (Revilla, 1999, s. 242). İkna yoluyla caydırıcılığa ise Körfez savaşı sırasında Irak'a karşı İsrail ve İsrail tarafında yer alan müttefiklerin Patriot füze savunma sisteminin varlığı örnek olarak gösterilebilmektedir (Revilla, 1999).

Sonuç olarak, yapılan tanımlamalar ve yaklaşımlarda caydırıcılığın maddi gerçeklikler göz önünde bulundurularak askeri ve siyasal eylemlerin muhtemel sonuçlarının algı ve ikna süreçlerine dayandığı fikri ortaya çıkmaktadır. Caydırıcılık stratejisi temel olarak rakip olarak görülen bir devletin herhangi bir eylemde bulunmasını engellemeyi amaçlamaktadır. Soğuk Savaş döneminde caydırıcılığın etkinliği ve kapasitesi göz önünde bulundurulduğunda güç dengesinin oluşması ve bu dengenin sürdürülmesinde önemli bir belirleyici etken olduğu düşünülmektedir. Bu özellikli yapısı itibarıyla caydırıcılık, stratejik olarak söz konusu dönemde uluslararası sistemin devamlılığı ve ulusal güvenliğin tesis edilmesinde bir denge unsuruna dönüştüğü değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda bir sonraki bölümde caydırıcılık stratejisinin Soğuk Savaş dönemindeki durumu ele alınacaktır.

2) Caydırıcılık Stratejisinin Dönüşümü

a) Soğuk Savaş Dönemi

Soğuk Savaş, daha önce yaşanan I. ve II. Dünya Savaşı dönemi konseptlerinin aksine küresel güç olan ABD ve SSCB arasındaki ideolojik konseptte dayalı bir dönemi yansıtmaktadır (Denek, 2019, s. 53). Bu doğrultuda Soğuk Savaş döneminde *uluslararası güvenlik* ulus devletin analitik ve normatif referans nesnesi durumunda konumlandırılmıştır. Dolayısıyla uluslararası güvenlik ulusal güvenliğin veya devletin güvenliğinin yerine ikame edilebilecek bir kavram olarak değerlendirilmemiştir. Bu bağlamda devletin korunarak güvence altına alınması, değer atfedilen diğer şeylerin de korunmasının en iyi yolu olarak görülmüştür. Soğuk Savaş döneminde ulusal güvenlik kavramına bakış, tam olarak devletin güvenliği ile ulusun güvenliğinin eşitlemesi neticesinde

ortaya çıkmıştır (Buzan ve Hansen, 2009, s. 11). Buradan çıkan sonuç, uluslararası güvenliğin korunabilmesinin ve sürdürülebilirliğinin, ulusal güvenliğin tesis edilmesi ile mümkün olmasıdır. Söz konusu dönemin iki süper gücünün ulusal güvenliğinin korunabilmesi, rasyonel politika ve tercihler etrafında şekillenmiştir. Bu noktada iki taraf için de caydırıcılık stratejisi, öne çıkan politik bir tercih konumuna yükselmiştir.

Soğuk Savaş döneminde, nükleer silahlar ABD ve SSCB'den oluşan kutuplar arasındaki güvenlik politikalarının belirlenmesinde ve bu iki gücün birbirlerine karşı algılarının şekillenmesinde belirleyici etken olmuştur. ABD ve SSCB'nin sahip olduğu kitle imha silahlarının varlığı ve iki tarafın birbirlerine karşı ikinci vuruş kapasiteleri muhtemel savaşların önlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Dolayısıyla, uluslararası güvenlik, rasyonel davranacakları düşünülen karar alıcıların caydırıcılık politikası temelinde şekillenmiştir (Sancak, 2016, ss. 128-129). Bu bağlamda, iki süper gücün ulusal güvenliğinin tesis edilmesi, uluslararası sistemin de sürdürülebilmesi ile doğrudan ilişkilendirilmiştir. Dolayısıyla, ABD ve SSCB'nin ulusal güvenliği ile uluslararası sistemin güvenliği eşitlenmiş ve birbirleri arasında bir bağımlılık ilişkisi doğmuştur. Morgan'a (2012, s. 87) göre Soğuk Savaş'ın öne çıkan temel özellikleri aşağıdaki şekilde tarif edilmiştir:

Süper güçlerin muazzam sayıda ve son derece yıkıcı silahlara gerekenden çok daha fazla bel bağlaması,

Caydırıcılık stratejisinin olası başarısızlığının bir felakete yol açabilmesi,

Nükleer silahların varlığına güvenilmesi,

Pek çok stratejik nükleer silahın sürekli yüksek alarm durumunda tutulması,

Nükleer veya büyük çaplı konvansiyonel saldırıları caydırmak için savunmadan çok misilleme tehditlerine güvenilmesi,

Derin güvensizliklere ve düşmanlıklara rağmen, caydırıcılık yoluyla, bu durumu istikrara kavuşturmak için tek taraflı ve işbirlikçi çabalar kullanılarak önemli ölçüde güvenlik yönetiminin ortaya çıkması.

Bu bağlamda, Soğuk Savaş döneminde oluşan istikrarın korunmasının nedeni Kore Savaşı, Küba Krizi ve Vietnam Savaşı'nın yaşandığı dönemlerde SSCB ile ABD'nin karşı karşıya gelmeleri durumunda geri adım atmalarını sağlayan caydırıcılık politikası kapsamında iki tarafın da sahip olduğu nükleer silahların ateşlenmeye hazır halde bulundurulması sonucunda meydana gelen dehşet dengesidir. Dolayısıyla, caydırıcılık kapsamında oluşan nükleer dehşet dengesi SSCB ile ABD'nin

oluşturduğu Doğu ile Batı blokları arasındaki muhtemel çatışma olasılığının gerçeğe dönüşmesine mâni olmuştur (Kibaroglu, 2002, ss. 3-4).

Sonuç olarak, iki süper gücün, çok sayıda ve büyük ölçüde yıkıcılığa sahip silaha gereğinden fazla güvenmesi, caydırıcılık politikasındaki bir başarısızlığın felaket olacağı düşüncesini hâkim kılmıştır. Ayrıca çoğu stratejik nükleer silahlar sürekli olarak yüksek alarm seviyesinde tutulmuştur. Caydırıcılık politikası kapsamında nükleer veya kitlesel saldırılardan korunmak için savunmadan çok misilleme tehditlerine güvenilmiştir. Derin güvensizliklere ve düşmanlıklara rağmen, caydırıcılık yoluyla önemli bir güvenlik yönetiminin ortaya çıkması sağlanmıştır. Bu güvenlik yönetiminin ortaya çıkması iş birliğine dayalı çabalar neticesinde elde edilmiştir (Morgan, 2012, s. 87). Dolayısıyla, iki kutuplu bir uluslararası sistemde caydırıcılık stratejisi kapsamında uygulanan politikalar, genel olarak nükleer silahların kullanımı olasılığına dayanan caydırıcılık ile iki süper gücün güvenliğinin sürdürülebilmesini ve bu yolla uluslararası sistemde denge ve istikrarın korunmasını sağlamıştır. Öte yandan, Soğuk Savaş döneminin sona ermesi uluslararası sistemin güvenliğini de etkilemiş olup mevcut güç dengesinin değişerek dönüşmesiyle neticelenmiştir. Yaşanan bu durum, caydırıcılık stratejisini temel olarak işlevi ve kullanıcı unsurları bakımından etkilemiştir.

b) Soğuk Savaş Dönemi Sonrası

Nükleer silah yarışındaki yumuşama ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle caydırıcılık stratejisine olan ilgi azalmıştır. Uygulamada ise nükleer imkân ve kabiliyetlerin varlığı, caydırıcı bir güç unsuru olarak varlığını daha düşük kuvvet seviyelerinde olsa da sürdürmüştür. Örneğin, Soğuk Savaş'ın sonunda ABD, NATO müttefiklerine güvenlik garantisi sağlamak amacıyla Avrupa'da konuşlandırılmış yaklaşık 7.300 nükleer silaha sahipken bu güç zamanla yüzde 90 oranında azaltılmıştır (Tagarev, 2019, s. 6).

Soğuk Savaş sonrası dönemde caydırıcılık, merkezi konumunu yitirmiş, güvenlik yönetiminde yer alan nükleer caydırıcılık önemli ölçüde yıpranmış ve güvenilirliğini büyük ölçüde kaybetmiştir. ABD ve SSCB gibi ülkeler askerî açıdan güçlü konvansiyonel kuvvetlerinin küçük bir kısmını yüksek alarm durumunda bırakmıştır. Bununla birlikte, ABD büyük güçler arasında istisnai bir yer edinmiştir. ABD, kısa sürede herhangi bir yerde büyük operasyonlar gerçekleştirebilecek gerçek bir küresel askeri yeteneğe sahip tek ve aktif güç olarak, büyük ölçekte genişletilmiş caydırıcılık uygulayabilen bir devlet

konumuna gelmiştir (Morgan, 2012, s. 88). Bununla birlikte, Soğuk Savaş döneminin odak noktası olan büyük askeri saldırıların önlenmesi stratejisi yerini yeni ve asimetrik tehditlere bırakmıştır (Morgan, 2012, s. 100). Dolayısıyla, caydırıcılık stratejisinin geleneksel yaklaşım ve kabulleri yeni tehditlerle sınanmaya başlamıştır.

Arie'e göre Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemde, ABD ezici güce sahip tek süper güç olarak kalmış ve bu durum ABD ve diğer devletler arasında çarpıcı bir güç asimetrisi ilişkisiyle sonuçlanmıştır. Öte yandan, bu güç asimetrisi caydırıcılığı daha karmaşık bir hale getirmiştir. Bununla birlikte, Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemi oluşturan aktörler arasında sadece geleneksel egemen devletler değil uluslararası sivil toplum kuruluşları, uluslararası ve yerel terör örgütleri gibi devlet dışı aktörler de yer almıştır (Arie, 2016, ss. 26-27).

Soğuk Savaş sonrası dönemde ulusal güvenlik ile uluslararası güvenlik arasındaki ayırım büyük ölçüde kaybolmuştur. Değişen ve çeşitlenen tehdit unsurları uluslararası güvenlik kavramının içeriğinin değişmesine ve uluslararası güvenlik kavramının sınırlarının genişlemesine neden olmuştur (Sancak, 2013, s. 131). Örneğin,

çevre sorunları, insan hakları, kitlesel göçler, mikro milliyetçilik, etnik çatışmalar, köktendincilik, uluslararası terörizm, ekonomik sorunlar, uyuşturucu ve silâh kaçakçılığı, bulaşıcı hastalıklar, insan ticareti gibi tehdit unsurları uluslararası güvenliğin ilgi alanına dâhil olmuştur (Koçer, 2005, s. 289).

Ulus devletlerin karşılaşmış oldukları yeni ve asimetrik tehditler sadece kendi güvenliklerini etkilememiş yeni oluşan şartlar uluslararası güvenlik iklimini de yeniden şekillendirmiştir.

Soğuk Savaş dönemi sonrası, Kuzey Kore gibi ülkelerin nükleer silah geliştirme çabasına girişmeleri nükleer silahların yayılma tehlikesini artırmıştır. Bu durum, ABD'nin Kuzey Kore gibi ülkelerin nükleer gelişimine karşı caydırıcılık politikaları uygulamasını zorunlu hale getirmiştir. Ancak, bu ülkeler caydırıcı tehditlerle ilgili olarak akılcı yargılarda bulunmadıklarından, bu ülkelere karşı geleneksel caydırıcılık politikaları kullanarak yanıt vermek zorlaşmıştır. Ayrıca, ABD'ye karşı gerçekleştirilen 11 Eylül saldırısı bir dönüm noktası olmuştur. Terör örgütleri gibi devlet dışı aktörler, devletlerden oluşan geleneksel uluslararası sisteme müdahil olabilmıştır. Bu itibarla, uluslararası sistemde devletlerin kullanmış olduğu caydırıcılığın güvenilirliği önemli ölçüde zedelenmiştir (Arie, 2016, s. 38).

Bu konuya istinaden, Knopf'e (2010), Kuzey Kore gibi devletlerin güvenilir bir şekilde caydırılıp caydırılmayacağı veya Saddam yönetimindeki Irak'ın caydırılabilir olup olmadığını tartışmıştır. Knopf'i bu tartışmayı temel olarak basit bir ikileme dayandırmıştır. Bu ikilemlerden ilki, söz konusu devletlerin liderlerinin rasyonel olmayan veya mantıksız davranışlarının caydırıcılık stratejisinin başarısız olma riskini yükseltmesidir. İkinci ikilem ise caydırıcılığın başarılı olma olasılığının stratejik veya rasyonel düşünceye dayandırılmasıdır (Knopf, 2010, s. 24). Dolayısıyla, bu ve benzeri özelliklerdeki devletlerin politikaları ile söz konusu devletlerin liderlerinin öngörülemeyen tutumları, caydırıcılık politikasının uygulanabilirliğini zora sokmuştur.

Soğuk Savaş döneminde, iki süper gücün ellerindeki nükleer gücü hangi şartlar altında kullanabileceği ve bu süper güçlerin nükleer silah kullanımı ile ilgili stratejileri açıklanırken, Kuzey Kore gibi ülkelerin nükleer silahlarla ilgili stratejileri ve kapasitelerinin ne olduğu bilinmemekte veya açıklanmamaktadır. Bu durumun yaratmış olduğu en önemli tehdit, terör örgütlerinin bu silah teknolojilerine erişme imkânı olarak gösterilmektedir. Buna ek olarak, nükleer silahı ilk kullanan olmama ilkesi, Kuzey Kore gibi ülkeler için geçerli olamayacağı düşünülerek, buna benzer ülkelerin nükleer bir savaşa neden olabilecekleri düşünülmektedir (Mehmetçik, 2015, s. 50).

Bu doğrultuda, Morgan'a göre Kuzey Kore gibi devletler meşruiyetlerini ve varlıklarını sürdürmeleri hususunu tehlikeye atan Batı'nın taleplerine, yaptırımlarına, tehditlerine ve baskılarına karşı mücadelede caydırıcılıktan faydalanmaktadır. Dolayısıyla, bu tür devletler, çok sayıda devlet ve toplum için varoluşsal bir tehdit oluşturmaktadır. Kuzey Kore gibi devletler tarafından nükleer silah programları caydırıcılık amacıyla sık sık Batı'ya karşı bir tehdit unsuru olarak da kullanılmaktadır (Morgan, 2012, s. 90). Bu durum, bölge ülkeleri ve Batılı ülkelerin ulusal güvenliğine karşı bir tehdit unsuru olmasının yanı sıra etkisi ve kapsamı itibarıyla aynı zaman da uluslararası sisteminde güvenliğine ve sürdürülebilirliğine karşı da risk teşkil etmektedir.

Bu bağlamda, nükleer silahlanma faaliyetleriyle öne çıkan Kuzey Kore, başta Japonya ve Güney Kore olmak üzere bulunduğu bölgedeki ülkeler için bir tehdit unsuru olarak değerlendirilmektedir. Kuzey Kore, Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında gerçekleştirilen füze denemeleri ve süreç içerisinde ülkenin liderliğini yapan Kim II-sung, Kim Jong-il ve Kim Jong-un'un tehditkâr açıklamaları nedeniyle çoğu uzman ve devlet liderlerince eleştirilmiş ve irrasyonel bulunmuştur (Yamamoto,

2019, s. 357). Bu doğrultuda, Kuzey Kore'nin tehditkâr tutumu Taepodong I füzesinin Japonya hava sahasında denemesi (Kim ve Choy, 2012, s. 62) ve sonrasında 2006 yılında Taepodong II füzesinin denemesiyle devam etmiştir (Kılıçdaroğlu ve Demir, 2023, s. 491).

Ulusal güvenlik bağlamında uluslararası sistemi tehdit eden bir başka husus ise terör örgütlerinin nükleer silahlara erişerek, bu silah gücünü caydırıcılık unsuru olarak kullanıp, mevcut devlet düzenlerine etkilemek veya değiştirmeye teşebbüs etmek amacıyla kullanma ihtimalidir. Bu gibi yapılanma ve örgütlerin sonuçları itibariyle oldukça büyük bir yıkıcı güce sahip olan nükleer silahları elde etme ihtimali, bu silahların şantaj veya propaganda aracı olarak kullanılması ile sonuçlanabilecektir. Terör örgütleri, bu silahları hedef hükümetin politikalarını ve mevcut düzeni değiştirebilmek amacıyla kullanabilmektedir. Örneğin, El Kaide'nin kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer silah gibi kitle imha etkisi ve yıkıcı gücü yüksek silahları terör faaliyetlerinde caydırıcılık stratejisi kapsamında kullanmıştır (Porro, 2017, ss. 35-50). Bu bağlamda, El Kaide ve DEAŞ gibi terör örgütlerinin caydırıcılık stratejisinden faydalanmaya yönelik faaliyetleri dikkat çekici arayış ve girişimler olarak değerlendirilmektedir. Bu durumun, uluslararası güvenliğe müdahil olabilen *yeni aktörlerin* etkisinin anlaşılabilmesi açısından çarpıcı örnekler olarak ele alınması gerektiği düşünülmektedir.

Bununla birlikte, bu çalışmada anlam karmaşası yaşanmaması için El Kaide ve DEAŞ gibi terör örgütlerinin sıklıkla kullandığı zorlama (compellence) stratejisinin caydırıcılık stratejisi ile olan ilişkisine değinilecektir. Caydırıcılık ve zorlama stratejileri arasındaki ayrım oldukça soyuttur. Bu iki strateji, çatışma durumlarında genellikle bir arada bulunurlar ve neredeyse ayırt edilemezler (Morgan, 2003, s. 2). Bu durumun oluşmasının temel nedeni, zorlama ve caydırıcılık stratejilerinin, zorlayıcı (coercive) stratejisinin alt kategorisinde bulunmasıdır (Maddaloni, 2017, s. 10). Bununla birlikte, caydırıcılık stratejisinin başarısız olması veya açıkça denenmediği durumlarda, zorlama stratejisinin kullanılması uygun olmaktadır (Gray, 2003, s. 13).

El Kaide'nin ABD'ye karşı nükleer silah kullanma tehdidinde bulunması, nükleer silahı kullanmasından çok daha güçlü bir etki bırakmıştır. Böylesi bir durumda, Amerikan halkının mevcut yönetimlerin uygulamakta oldukları güvenlik ve dış politikasını değiştirmesi yönünde baskı yapabileceği düşünülmüştür (Lowther, 2010, ss. 39-40). Bununla birlikte, terör örgütleri, teknolojik gelişmeler ile kitle iletişim araçlarını kendi çıkar ve öncelikleri doğrultusunda bir propaganda ve

caydırıcılık unsuru olarak kullanmıştır. Örneğin, terör örgütleri caydırıcı ülkeleri tehdit etmek için interneti kullanmıştır. DEAŞ, ABD'ye yönelik olarak çok sayıda tehdit edici ifade ve görüntü yayınlamıştır. DEAŞ, Amerikalıları dehşete düşürmeyi ve savaştan bıktırmayı hedeflemiştir. Bu yolla, DEAŞ kontrol etmeye çalıştığı bölgelere olası bir ABD müdahalesini caydırmayı amaçlamıştır (Arie, 2016, ss. 27-28). Dolayısıyla, uluslararası sistemin asimetrik ilişki ağları içerisinde caydırıcılık stratejisi terör örgütleri tarafından da kullanılabilir. Öte yandan, devlet dışı aktör olarak değerlendirilebilecek olan terör örgütlerinin uluslararası siyaset sahnesinde giderek artan mevcudiyetleri ve faaliyetlerinin caydırıcılık ile önlenmesi mümkün görünmemektedir (Kibaroglu, 2002, ss. 5-6).

Sonuç olarak, ABD'nin istisnai bir güç konumuna yükselmesi, uluslararası güç dengesini ABD lehine yeniden şekillendirmiştir. Bunun yanı sıra, iki kutuplu uluslararası sistemin simetrik ilişkileri yerini asimetrik, çok yönlü yeni tehdit ve sorun alanlarına bırakmıştır. Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yeni tehdit unsurları, geleneksel caydırıcılık stratejisi bağlamında uygulanan politikalar ile üstesinden gelinebilecek sorun alanları olmanın ötesine geçmiştir. Devletlerin ulusal güvenliğini ve uluslararası sistemin sürdürülebilirliğini tehdit eden unsurların çeşitliliği ve bu tehditler ile karşılaşılabilme ihtimali artmıştır. Ancak, geleneksel güvenlik tehdit ve risklerinin dışında yeni gelişen sorunlar karşısında caydırıcılık stratejisinin etkinliği ve başarısı tartışılır bir hale gelmiştir. Dolayısıyla, Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu uluslararası sisteminde başarıyla uygulanabilen caydırıcılık stratejisi, Soğuk Savaş dönemi sonrasında işlevi, etkinliği, amacı ve kullanıcı unsurları bakımından tartışmalı bir hal almıştır. Soğuk Savaş döneminin sona ermesi uluslararası sistemin güvenliğini de etkilemiş olup mevcut güç dengesinin değişerek dönüşmesi ile neticelenmiştir. Yaşanan gelişmeler, ulusal güvenliğin tesis edilmesinde önemli bir araç olarak kullanılan caydırıcılığı dönüştürmüştür.

Sonuç

Ulusal güvenlik, üzerinde uzlaşmaya varılamamış bir kavram olsa da siyasi ve askeri bakış açılarıyla tanımlanan ve tartışılan bir kavramdır. Literatüre bakıldığında, siyasal yönü ağır basan tanımlamalarda değer atfedilen ve korunması gereken şeylerin belirlenmesi ve önceliklendirilmesinde algıların, ön kabullerin ve düşünce sistematığının ulusal güvenliğin tanımlanmasında etkili olduğu görülmüştür. Caydırıcılık ulusal güvenliğin tesis edilmesinde önemli bir güç

unsuru olarak öne çıkmaktadır. Bu güç unsurunun temel amacı kuşkusuz ulusal güvenliğin sürdürülebilmesine katkıda bulunmaktır. Bu doğrultuda caydırıcılık, sonuçlarından korkularak herhangi bir faaliyete girişilmesinden vazgeçilmesi olarak tanımlanan stratejik bir kavramdır. Özellikle, II. Dünya Savaşı sonrasında, nükleer silahların varlığı ve kullanım ihtimalinin muhtemel sonuçları iki kutuplu bir sistemde dehşet dengesi yaratması, caydırıcılık stratejisini öne çıkarmıştır. Dolayısıyla, caydırıcılık stratejisi ulusal güvenlik bağlamında önemli bir etken haline gelmiştir.

Caydırıcılık stratejisi, akılcı politikaların uygulanacağı varsayımından hareketle, daha geleneksel ve doğrusal ilişkilerin yaşandığı iki kutuplu ve nükleer silah caydırıcılığı temeline dayanan Soğuk Savaş döneminde oldukça başarılı bir dış politika aracı olarak kullanılmıştır. Bu dönemde, uluslararası sistemin güvenliği esasen ulusal güvenlik ile bağımlılık ilişkisi içerisinde sürdürülmüştür. Dolayısıyla, caydırıcılık stratejisi, Soğuk Savaş döneminin ulusal güvenlik inşasında ve uluslararası güvenlik ikliminin korunmasında belirleyici etkenler arasında yer almıştır.

Soğuk Savaş sonrasında yaşanan siyasal gelişmeler, devletlerin güvenlik politika ve uygulamalarında da bir dönüm noktası olmuştur. Temel olarak, gerçekçilik yaklaşımı içerisinde şekillenen caydırıcılık stratejisinin etki alanı ve uygulanabilirliği tartışmaya açılmıştır. Ayrıca, söz konusu kavram işlevselliği itibarıyla ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. Doğrusal ve çoğu zaman tekdüze cereyan eden ulusal güvenlik olaylarının kapsam ve içeriği değişmiştir. Ulus devlet anlayışı içerisinde şekillenen ve uygulamaya konan politikaların etkinliği ve geçerliliği sorgulanmaya başlanmıştır. Geleneksel tehdit unsurları yerini asimetrik, çok boyutlu ve çok değişkenli yeni tehditlere bırakmıştır. Aynı zamanda, uluslararası sistemde yer alan yeni aktörlerin öngörülemez, hesaplanamayan, akılcılık ile izah edilemeyen, sürdürülebilirlikten uzak politika ve uygulamaları yeni sorun alanlarının oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Bu noktada, caydırıcılık ulusal güvenliğin ve uluslararası sistemin sürdürülebilmesine engel teşkil eden taraf ve oluşumlarca da kullanılabilen bir hale bürünmüştür. Ayrıca, caydırıcılık sonuçlarından çekinilerek herhangi bir yıkıcı eylemi başlatan taraf olmama anlayışının tersine bir yaklaşıma da evrilmiştir. Ulusal güvenlik ve caydırıcılık stratejisi arasında oluşan doğrusal ilişki, erozyona uğramış ve hesaplanamaz bir hale bürünmüştür. Dolayısıyla, caydırıcılık devletlerin ve uluslararası sistemin güvenliğine ve iyi oluşuna katkı sağlayan stratejik bir dış politika aracı olmanın ötesine geçerek bir tehdit

unsuruna dönüşebilme ihtimali ile tartışma konusu haline gelmiştir.

Kaynakça

- Arie, K. (2016). Complex deterrence theory and the post-cold war security environment. *NIDS Journal of Defense and Security*, 17, 21-39.
- Baldwin, D. A. (1997). The concept of security. *Review of International Studies*, 23(1), 5-26.
- Baylis, J. (2008). Uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18), 69-85.
- Birdişli, F. (2011). Ulusal güvenlik kavramının tarihsel ve düşünsel temelleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(31), 149-169.
- Brauch, H. G. (2008). Güvenliğin yeniden kavramsallaştırılması: Barış, güvenlik, kalkınma ve çevre kavramsal dörtlüsü. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18), 1-47.
- Brodie, B. (1959). The anatomy of deterrence. *World Politics*, 11(2), 173-191.
- Buzan, B. (1991). *People, states and fear: An agenda for international security studies in the post-cold war era*. New York: Harvester Wheatsheaf.
- Buzan, B. ve Hansen, L. (2009). *The evolution of international security studies*. England: Cambridge University Press.
- Cizre, Ü. (2006). Egemen ideoloji ve TSK: Kavramsal ve ilişkisel bir analiz. A. İnsel ve A. Bayramoğlu (Eds.), *Bir zümre, bir parti Türkiye'de ordu*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Denek, S. (2019). Changing role of private military contractors after the cold war. *Novus Orbis: Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(1), 51-61.
- Djumala, D., Bainus, A., Setiabudi, R. W. ve Djuyandi, Y. (2023). Constructing the nuclear thread: The relevance of deterrence theory in the Russia-Ukraine conflict. *Journal of Namibian Studies*, 33(52), 192-205.
- Driver, D. (2019). Deterrence in eastern Europe in theory and practice. *Connections: The Quarterly Journal*, 19 (1-2), 11-25.
- Foerster, S. (2012). *Strategies of deterrence*. S. Jasper (Ed.), *Conflict and cooperation in the global commons: A comprehensive approach for international security*. Washington: Georgetown University Press.
- Gray, C. S. (2003). *Maintaining effective deterrence*. Carlisle, PA: Strategic Studies Institute.
- Gündoğdu, E. (2016). Uluslararası ilişkilerde caydırma teorisi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 4(2), 1-22.

- Jervis, R. (1979). Deterrence theory revisited. *World Politics*, 31(2), 289-324.
- Kılıçdaroğlu, K. ve Demir, E. (2023). Kuruluşundan bugüne Kuzey Kore'nin dış politikasında değişim: Tarihsel bir inceleme. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 18(2), 479 – 499.
- Kıbaroğlu, M. (2002). 11 Eylül ardından strateji, tehdit ve caydırıcılık. Erişim: <http://www.mustafakibaroglu.com/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/Kibaroglu11EylulArdndanStratejiTehditCaydiricilik22dec01.pdf>
- Knopf, J. W. (2010). The fourth wave in deterrence research. *Contemporary Security Policy*, 31(1), 1-33.
- Koçer, G. (2005). Soğuk savaş sonrasında uluslararası güvenlik ortamı ve Türkiye'nin ulusal güvenliği. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 3(5), 287-304.
- Lebow, R. N. ve Stein, J. G. (1987). Beyond deterrence. *Journal of Social Issues*, 43(4), 5-71.
- Long, A. (2008). Deterrence from cold war to long war: Lessons from six decades of RAND research. California: Rand Corporation.
- Lowther, A. (2010). Framing deterrence in the twenty-first century: conference summary. A. C. Cain (Ed.), *Deterrence in the twenty-first century: Proceedings*. London: The Royal United Services Institute Conference, 1-15.
- Maddaloni, J. P. (2017). Add deterrence to the strategy against ISIS. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, National Defense University, USA.
- Mazarr, M. J. (2018). *Understanding deterrence*. Santa Monica: RAND Corporation.
- Mehmetçik, H. (2015). 21. yüzyıl için caydırıcılık: Teori ve pratikte neler değişti?. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 11(22), 31-60.
- Morgan, P. M. (1977). *Deterrence: A conceptual analysis*. Michigan: Sage Publications.
- Morgan, P. M. (2003). *Deterrence Now*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Morgan, P. M. (2012). The state of deterrence in international politics today. *Contemporary Security Policy*, 33(1), 85-107.
- Porro, B. R. (2017). *The world from Al-Qaeda's perspective: Deciphering its geostrategy, deterrence strategy, and efforts to build the caliphate*. *Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi*, Johns Hopkins University, USA.
- Putton, P. P., Meijnders, M. ve Rood, J. (2015). *Deterrence as a security concept against non-traditional threats*.

- Netherlands Institute of International Relations, In-depth study Clingendael Monitor.
- Rajmil, D. (2015). The middle east; Deterrence and nuclear deterrence. *Journal of the Spanish Institute for Strategic Studies*, 6, 394-414.
- Revilla, C. C. (1999). Origins and age of deterrence: Comparative research on old world and new world systems. *Cross-Cultural Research*, 33(3), 239-264.
- Sancak, K. (2013). Güvenlik kavramı etrafındaki tartışmalar ve uluslararası güvenliğin dönüşümü. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 123-134.
- Schelling, T. C. (1966). *Arms and influence*. New Heaven: Yale University Press.
- Sheehan, M. (2005). *International security: An analytical survey*. USA: Lynne Rienner.
- Snyder, G. H. (1961). *Deterrence and defense: Toward a theory of national security*. USA: Princeton University Press.
- Tagarev, T. (2019). Theory and current practice of deterrence in international security. *Connections: The Quarterly Journal*, 19(1-2), 5-11.
- Yamamoto, A. (2019). Unpacking the ontological foundation of North Korea's ambivalent foreign policy: Brinkmanship as rationality. *Asian Politics and Policy*, 11(3), 356-379.
- Valdes, J. A. T. (1982). A typology of national security policies. *The Yale Journal of World Public Order*, 9(10), 10-39.
- Zagare, F. C. (1987). *The dynamics of deterrence*. USA: Chicago University of Press.

Extended Abstract

National security is conceptualised based on the idea that the nation is under threat at any moment and that the nation must be protected. In this process, the idea that states should protect the things they value has also emerged. These values have been shaped mainly within the framework of political independence and territorial integrity since the first half of the 20th century. Over time, these two core values have expanded to cover different areas. National security has started to be discussed together with economic, psychological, political and socio-cultural values. In this direction, national security has turned into a construction process consisting of the protection of these values. Therefore, national security has become a multi-faceted, multi-layered, multi-featured and predominantly political concept that should not be considered from a purely security perspective. At the same time, national security can be shaped on the basis of subjective evaluations and perceptions. Establishing the safety and well-being of things that should be

protected by states is directly related to the protection of national security. At this point, deterrence has come to the fore as an important tool in the context of national security.

The concept of deterrence was developed during the Cold War period. Traditionally, it has been defined as the abandonment of military action as a result of the possibility of cost and risk outweighed by the enemy's consideration of the possibility of losing more than they would gain from military action or offensive. Deterrence is a mental state resulting from the credible threat presence of an unacceptable counter-action. In this context, deterrence is a concept related to obtaining a psychological effect. However, deterrence consists of opportunity and ability. Also, the success or failure of deterrence depends on the deterrent's ability to get the other party to accept the idea that changing the status quo is not worth the likely costs. Therefore, considering the effectiveness and capacity of deterrence during the Cold War period, it has been an important determining factor in the formation and maintenance of the balance of power.

The implementation of the deterrence strategy during the Cold War led to a balance based on the nuclear capabilities of the two leading nuclear powers, the United States of America (USA) and the Union of Soviet Socialist Republics (USSR). This balance is based primarily on the fact that in a full-scale nuclear war, both the attacking and the defending sides would be destroyed. Therefore, the deterrence strategy was used as a balancing element by the USA and the USSR to protect national security. In this context, the deterrence strategy was implemented quite successfully during the Cold War period.

On the other hand, after the Cold War period, different and new conditions emerged that affected deterrence strategy and policies. New threats such as non-state actors, rogue states, asymmetric warfare and cyber terrorism have been added to the traditional threat elements within the scope of national security. Therefore, the deterrence strategy has begun to be discussed regarding the function and effectiveness of the implemented policies against new and different problem areas. In this context, the September 11 attacks that took place in 2001 are among the most striking and important events that reveal the devastating effects of new threats.

During the Cold War, the concept of national security emerged as a result of equating the security of the state with the security of the nation. Therefore, the protection and sustainability of international security have become directly related to the establishment of national security. On the other hand, the strategy of preventing major military attacks, which

was the focus of the Cold War period, has been replaced by new and asymmetrical threats. In addition, irrational leadership, governments, and the existence of such states in the international system have made the applicability of the deterrence strategy difficult. In addition, the attempts of terrorist organisations to use deterrence in line with their own interests and priorities have been influential in the questioning of the deterrence strategy. Therefore, the deterrence strategy has begun to be questioned in the context of national security.

The aim of this study is to conclude by discussing the relationship between deterrence strategy and national security during and after the Cold War. In this context, the impact and transformation of deterrence strategies in two different periods in the context of national security were compared by examining the literature. Therefore, in the article, firstly, the connection and relationship between the concepts of national security and deterrence has been tried to be revealed. Then, the concept of deterrence is discussed, including its definitional features, political content, and strategic elements. Afterwards, the transformation process in the deterrence strategy in the context of national security will be examined by examining the Cold War period and after and reaching a conclusion. While the deterrence strategy in the context of national security was a foreign policy element that was used successfully during the Cold War, this situation changed drastically after the Cold War. In this direction, the strategic aspect of deterrence in the context of national security has eroded and become controversial.